

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

Допускається до захисту
Протокол від _____ № _____
засідання кафедри спеціальної освіти
Завідувач кафедри д.психол.н., професор
_____ Микита ПАНОВ
«___» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Корекція мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку засобами арт-терапії

Виконавець:
студентка групи СОМ(Л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Кутузова Світлана Володимирівна
Керівник: д. психол. н., професор
Віталій БОЧЕЛЮК
Рецензент: Залановська Л.І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 75 с., 10 табл., 2 рис., 39 джерел.

Об'єкт дослідження – система корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – арт-терапія як засіб корекції мовленнєвих порушень у дошкільників.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу засобів арт-терапії на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури й визначити стан розробленості проблеми дослідження, сутності її ключових понять та основних положень.

2. Визначити сутність та особливості застосування різних видів арттерапії у роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

3. Вивчити рівень сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів арт-терапії

4. Розробити методичні рекомендації щодо використання засобів арттерапії при корекції мовлення дошкільників.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; вивчення досвіду роботи сучасної практики для з'ясування стану проблеми у сучасній практиці; емпіричні: констатувальний експеримент; статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

КОРЕКЦІЯ, МОВЛИНЕВІ ПОРУШЕННЯ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ,
АРТ-ТЕРАПІЯ.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Особливої актуальності в останні роки набула проблема корекції мовленнєвих порушень. Збільшення кількості дітей з порушеннями мовлення та ускладнення корекційної роботи з ними змушує шукати нові ефективні шляхи вирішення цієї проблеми. Тому вчителі-дефектологи та логопеди все більше звертають увагу на використання корекційних можливостей мистецтва в процесі навчання і виховання дітей з порушеннями мовлення.

За сучасною статистикою кількість дітей з порушеннями мовлення постійно зростає. На сьогоднішній день діти з порушенням мовлення складають третину обстежених дітей. На логопедичних заняттях діти почуваються невпевнено, особливо якщо прийшли до логопеда вперше і недостатньо мотивовані до пізнавальної діяльності. Використання психотерапевтичних підходів та технік арт-терапії в роботі логопеда допомагає дітям набутти впевненості у власних силах, зняти внутрішні «заклими», які є у «немовленнєвих» дітей, подолати труднощі та підвищити мотивацію до навчання.

Довгий час арт-терапія як напрям психокорекції впроваджувалася виключно в психотерапевтичну практику. Проте сьогодні існує значний інтерес до механізмів впливу мистецтва на дитину з порушеннями мовлення в процесі корекційного навчання та виховання. Вона застосовується в соціальній сфері, реабілітаційних центрах і спеціальних навчальних закладах, оскільки незалежно від безпосереднього зв'язку з медичною практикою арттерапія в багатьох випадках має переважно профілактичну, розвиваючу і соціалізуючу спрямованість.

За допомогою арт-терапії, спостерігаючи за дитиною в процесі спонтанної творчості, можна дізнатися про її життєві цінності та інтереси,

зрозуміти її індивідуальність, відчути настрій. Ця творча діяльність гармонійно поєднує освітній, розвивальний, діагностичний та корекційний процеси, створюючи основу для встановлення довірливих стосунків з дитиною, ефективної соціальної взаємодії та якісного корекційного впливу.

Включення різноманітних засобів арт-терапії в структуру логопедичного заняття дозволяє не тільки значно збагатити заняття і зробити його цікавішим, але й створює у дітей мотивацію та позитивне ставлення до процесу корекційного навчання.

Багато науковців вивчали вплив мистецтва та різних видів арт-терапії на дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, особливості застосування арт-терапії у корекції порушень мовлення дошкільників досліджували Л. Бондар, Г. Косарева, А. Гаєвська, З. Ленів, В. Литвиненко та інші. А саме, З. Ленів у своїх працях досліджувала стан сформованості усного мовлення дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення засобами арт-терапії, шукала шляхи застосування ефективних сучасних технологій корекції заїкання у дошкільників засобами арт-терапії. Т. Підлужна розглядає корекційний вплив та ефективність застосування засобів арт-терапії у роботі з подолання неадекватної самооцінки старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. О. Соловей розкриває особливість використання музикотерапії як засобу корекції мовлення у дітей дошкільного віку.

Серед великої кількості арт-терапевтичних технологій у роботі з дошкільниками особливим попитом користуються музикотерапія, ізотерапія, танцювально-рухова терапія, бібліотерапія, пісочна терапія, лялькотерапія, казкотерапія. Так, В. Дермельова досліджувала особливості використання ізотерапії в навчально-виховному логокорекційному процесі для осіб із загальним недорозвитком мовлення, Ю. Мальцева висвітлювала можливості використання казкотерапії в процесі розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, Ю.

Рібцун розглядала організаційно-методичні, освітні, корекційні, розвивальні, психотерапевтичні і виховні завдання використання пісочної терапії у роботі з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Разом з тим, проаналізувавши практичні дані щодо використання арттерапії в системі логопедичної роботи в масових дошкільних закладах, можна відзначити, що сьогодні засоби мистецтва частково використовуються в логопедичній практиці, переважно з метою поліпшення психоемоційного стану дитини, вдосконалення її комунікативних і рефлексивних навичок. Водночас арт-терапія має вирішувати значно ширше коло завдань, пов'язаних з питаннями корекції, виховання, навчання та всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Тому арт-терапія повинна залишатися не тільки прерогативою роботи психотерапевтів, а й інтегративно використовуватися в корекційно-педагогічній роботі логопеда.

Все вищезазначене свідчить про те, що вивчення досліджуваної проблеми становить значний науковий інтерес, і що арт-терапія дійсно є ефективною, нетрадиційною формою корекції та профілактики мовленнєвих порушень у дітей. Саме тому темою нашого дослідження є «Корекція мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку засобами арт-терапії».

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу засобів арт-терапії на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – система корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – арт-терапія як засіб корекції мовленнєвих порушень у дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури й визначити стан розробленості проблеми дослідження, сутності її ключових понять та основних положень.

2. Визначити сутність та особливості застосування різних видів арттерапії у роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

3. Вивчити рівень сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів арт-терапії

4. Розробити методичні рекомендації щодо використання засобів арттерапії при корекції мовлення дошкільників.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; вивчення досвіду роботи сучасної практики для з'ясування стану проблеми у сучасній практиці; емпіричні: констатувальний експеримент; статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Практичне значення полягає у здійсненні теоретичного аналізу загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми можливостей використання засобів арт-терапії для корекції мовленнєвих порушень у дітей; у можливості експериментальної апробації модифікованої методики вивчення рівня розвитку мовлення у дітей із порушеннями мовлення з використанням методів арт-терапії, яке може використовуватись вчителями-логопедами, вчителями, вихователями, корекційними педагогами в освітньому процесі, студентами під час проходження педагогічної практики.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг курсової роботи – 75 сторінок, основний текст - 69 сторінки. Основний текст магістерської роботи містить 10 табл., 2 рис.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційному дослідженні розглянуто проблему розвитку зв'язного мовлення дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення засобом арт-терапії. Узагальнені результати проведеного наукового дослідження дозволили сформулювати такі висновки.

Аналізуючи літературні джерела, було встановлено актуальність проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Проаналізовано погляди видатних вітчизняних вчених (О. Боряк, С. Конопляста, І. Мартиненко, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, М. Шеремет та ін.) на проблему класифікації та характеристики дітей з загальним недорозвитком мовлення.

У дітей із мовленнєвим недорозвитком виділено особливості зв'язного мовлення: порушення логічної послідовності тексту, фокусування на другорядних деталях, забування головних подій, повтор окремих епізодів; наявність простих малоінформативних речень; труднощі в обдумуванні висловлювань тощо.

Представлено огляд програми «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» І. Кравцової. Висвітлено аналіз напрямків корекційно-логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення дошкільників з ЗНМ відповідно до років навчання за програмою. Визначено основні форми (навчальні логопедичні заняття, що проводяться малогруповим методом (5-6 осіб)) з дітьми з ЗНМ, окреслено види логорозвиткових вправ: лексичні та лексико-граматичні.

Дослідження, що передбачало визначення рівнів сформованості зв'язного мовлення в дошкільників з загальним недорозвитком мовлення проводилося на базі LD-med центр реабілітації здоров'я і навчання (Польща). У діагностиці брали участь десять дітей п'яти- та шестирічного віку із загальним

недорозвитком мовлення. Нами було застосовано авторську діагностичну методику вивчення усного зв'язного мовлення у дітей

М. Вашуленка, що дала змогу за короткий термін вивчити відхилення в розвитку зв'язного мовлення дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення. Визначено критерії оцінки відповідно до діагностичної методики, рівні (високий, середній, низький, початковий), надано їх якісну та кількісну характеристику.

Узагальнені результати рівнів дослідження засвідчили про те, що 10% респондентів мали високий рівень розвитку зв'язного мовлення, 40% - середній рівень; 40% - низький; 10% - початковий. Отримані результати свідчать про різноманіття рівнів розвитку зв'язного мовлення у даній групі дітей, що слугує підставою для подальшого індивідуалізованого підходу у роботі з кожним з них.

Застосування ізотерапії в логопедичній практиці було ефективним методом впливу на розвиток зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Структурований підхід до використання ізотерапії дозволив створити позитивне середовище для розвитку зв'язного мовлення.

Для реалізації мети формувального експерименту нами було підібрано вправи, мовленнєвий і наочний матеріал, що відповідав віковим особливостям і рівню мовленнєвого розвитку дітей. Навчальний експеримент структурно являв собою два взаємопов'язані етапи: підготовчий та основний.

У логопедичній роботі застосовувати ізотерапії у розвитку зв'язного мовлення дітей з загальним недорозвитком мовлення проводилося у наступних напрямках: малювання на певний сюжет сприяє кращому осмисленню та підвищує якість переказу: його зв'язність, послідовність, повноту, інформативність; заняття з розмальовкою, де діти можуть спочатку розфарбувати малюнок, а потім розповісти казку або розповідь, пов'язану з лексичною темою;

Нами використовувалися різні методики ізотерапії: малювання акварельними фарбами; аплікація з обрізків паперу; техніка плями; тістопластика; Таро Гомі; маранія; малювання сухим листям (сипучими матеріалами та продуктами); малювання предметами навколишнього простору.

За результатами впровадження було повторно проведено авторську діагностичну методику М. Вашуленка вивчення усного зв'язного мовлення у дітей. Після завершення корекційно-логопедичної роботи за результатами повторної діагностики помітно поліпшилося становище: 20% дітей досягли високого рівня розвитку зв'язного мовлення, 70% підвищили свій рівень до середнього, 10% залишились на низькому рівні, і лише 10% дітей мають початковий рівень.

Аналіз результатів експерименту свідчить про позитивний вплив ізотерапії на розвиток зв'язного мовлення у досліджуваній групі дошкільників з загальним недорозвитком мовлення. Зафіксовані зміни у рівні висловлювання, розширенні лексичного запасу та поліпшенні мовленнєвої взаємодії свідчать про успішність методу.

Отже, засвідчено важливість ізотерапії не тільки в якості розвитку їхніх творчих здібностей у певному виді діяльності, а й в розвитку зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.